

İklim Krizi Karşısında Markaların Sorumluluğu: Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Sürdürülebilirlik Stratejileri

Reyhan Bahar¹

Özet

Günümüzde iklim krizi hem çevresel hem de ekonomik ve toplumsal etkileri bulunan küresel bir sorun olarak işletmelerin sorumluluk alanlarını yeniden şekillendirmektedir. Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS), işletmelerin iklim değişikliğiyle mücadelede katkı sağlamalarında önemli bir araç haline gelmiştir. Bu çalışmada CDP'de (Karbon Saydamlık Projesi) yer alan Türkiye bankacılık sektöründe faaliyet gösteren, bankaların iklim krizi kapsamında yürüttükleri uygulamaları değerlendirmektedir. Çalışmada bankaların internet siteleri, sürdürülebilirlik raporlarında yer alan iklim krizi ile ilgili kurumsal sosyal sorumluluk projeleri ve faaliyetleri analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda incelenen bankaların tamamının çeşitli KSS faaliyetleri yürüttüğü görülmüştür. Ancak KSS faaliyetlerinin büyük ölçüde eğitim, gönüllülük, kültür-sanat ve toplumsal kalkınma alanlarında yoğunlaştığı, iklim kriziyle doğrudan ilişkili sosyal sorumluluk projelerinin ise daha sınırlı sayıda olduğu belirlenmiştir. Buna karşılık sürdürülebilir finansman, yenilenebilir enerji yatırımlarının desteklenmesi, karbon emisyonlarının azaltılması, çevresel ve sosyal risk yönetimi ile iklim risklerinin yönetişimi gibi uygulamaların tüm bankalarda yürütüldüğü görülmüştür. Sonuç olarak bankacılık sektöründe iklim kriziyle mücadelenin yalnızca geleneksel KSS projeleri aracılığıyla değil, kurumsal sürdürülebilirlik anlayışı doğrultusunda yürütüldüğü ortaya konmuştur.

1 Dr.Öğr. Üyesi, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, reyhanbahari@gmail.com, 0000-0001-5872-6275

1. Giriş

İklim değişikliği, günümüzde insanlığın karşı karşıya olduğu en önemli küresel sorunlardan biri olarak kabul edilmektedir. Küresel sıcaklık artışları, aşırı hava olaylarının sıklığındaki artış, kuraklık, biyolojik çeşitlilik kaybı ve doğal kaynakların tükenmesi gibi çevresel sorunlar, yalnızca ekosistemleri değil ekonomik sistemleri, toplumsal yaşamı ve işletmelerin faaliyetlerini de doğrudan etkilemektedir. Özellikle sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin ön plana çıkmasıyla birlikte iklim krizinin etkilerinin azaltılması, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, bireyler ve işletmeler açısından temel bir sorumluluk alanı haline gelmiştir.

Modern toplumlarda yaşanan ekonomik ve teknolojik gelişmeler toplumsal refahı arttırmaktadır. Ancak bu gelişmelerin ortaya çıkması bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Ulrich Beck'in (2011) Risk Toplumu Kuramı, modernleşme süreçlerinin yalnızca refah ve teknolojik gelişme üretmediğini, aynı zamanda küresel ölçekte yeni risk alanları ortaya çıkardığını ileri sürmektedir. Beck'e göre günümüz toplumları, büyük ölçüde insan faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan risklerle karşı karşıyadır. Bu riskler yayılabilmekte, sonuçları tam olarak öngörülememekte ve çoğu zaman ortaya çıkan zararların telafisi mümkün olamamaktadır (Beck, 2011). Bu bağlamda iklim krizi, risk toplumunun en önemli göstergelerinden biri olarak değerlendirilmekte; yalnızca çevresel bir sorun olmanın ötesinde ekonomik, sosyal ve siyasal sonuçlar doğuran küresel bir risk alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu teorik çerçeve içerisinde değerlendirildiğinde, iklim değişikliği gelişmiş ya da gelişmemiş ülke ayrımı yapmaksızın dünyanın tüm bölgelerinde etkisini gösteren küresel bir sorun niteliği taşımaktadır. Hava kirliliği, doğal kaynakların azalması, yeşil alanların daralması ve çevresel bozulmalar sonucunda insanların temel hakları arasında yer alan temiz hava, temiz su ve sağlıklı yaşam alanları giderek tehdit altına girmektedir (Demirbaş ve Aydın, 2020). İnsan kaynaklı faaliyetler sonucunda ortaya çıkan iklim değişikliğinin çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin evrensel boyutlara ulaşması, sorunun yalnızca belirli ülkelerin veya bölgelerin meselesi olmadığını göstermektedir. Bu nedenle iklim değişikliğinin küresel bir sorun olarak ele alınması ve çözümüne yönelik küresel ölçekte iş birliği ve ortak sorumluluk anlayışının geliştirilmesi gerekmektedir (Karaman ve Gökalp, 2010).

İklim krizi günümüzde yalnızca çevresel ve ekolojik bir sorun olarak değil, aynı zamanda bireylerin tutum, değer ve davranışlarını etkileyen önemli bir toplumsal dönüşüm unsuru olarak değerlendirilmektedir. İklim değişikliğinin neden olduğu çevresel bozulmalar, aşırı hava olayları, biyolojik çeşitlilik kaybı ve kaynak kıtlığı gibi gelişmeler, bireylerde çevresel sorunlara yönelik farkındalık

ve endişelerin artmasına yol açmaktadır (IPCC, 2022). Bu süreçte ortaya çıkan iklim değişikliği kaygısı, tüketicilerin satın alma ve tüketim tercihlerinde daha çevre duyarlı ve sürdürülebilir seçeneklere yönelmelerini teşvik eden bir unsur olarak öne çıkmaktadır (Ogunbode vd., 2022; Stanley vd., 2021).

Literatürde iklim değişikliği kaygısının sürdürülebilir tüketim davranışlarını destekleyen yapıcı bir motivasyon kaynağı olduğu belirtilmektedir (Pihkala, 2020; Verplanken vd., 2020). Çevresel sorunların olası sonuçlarına ilişkin farkındalık düzeyi yükseldikçe, tüketiciler ürün ve hizmetleri yalnızca fiyat ve kalite gibi geleneksel ölçütler üzerinden değil, aynı zamanda çevresel etkileri, sürdürülebilirlik performansları ve toplumsal katkıları açısından da değerlendirmeye başlamaktadır. Tüketiciler artık işletmeleri yalnızca sundukları ürün ve hizmetlerin kalitesiyle değil, aynı zamanda iklim değişikliği gibi küresel sorunlara karşı sergiledikleri tutum ve uygulamalarla da değerlendirmektedir. Bu durum işletmelerin çevresel ve toplumsal sorumluluklarını daha görünür hale getirmelerini gerekli kılmaktadır (Vasquez, 2022).

Tüketici davranışlarında meydana gelen bu dönüşüm, işletmeler üzerinde de önemli baskılar oluşturmaktadır. Günümüzde işletmelerin yalnızca ekonomik değer yaratmaları yeterli görülmemekte; çevresel ve toplumsal etkilerini yönetmeleri, paydaş beklentilerine cevap vermeleri ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağlamaları beklenmektedir. Bu nedenle iklim krizi, işletmeleri daha kapsamlı kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları geliştirmeye, sürdürülebilir iş modellerini benimsemeye ve çevresel performanslarını iyileştirmeye yönlendiren temel itici güçlerden biri haline gelmiştir (Freudenreich vd., 2020). İklim değişikliğiyle mücadele kapsamında gerçekleştirilen kurumsal uygulamalar yalnızca çevresel performans açısından değil, aynı zamanda kurumsal güvenilirlik, kurumsal itibar ve paydaş ilişkileri açısından da önem taşımaktadır. Şirketlerin iklim değişikliği konusunda yürüttükleri iletişim faaliyetlerinin tüketicilerin kurumsal güven, itibar ve olumlu ağızdan ağıza iletişim niyetleri üzerinde pozitif etkiler oluşturduğu belirtilmektedir (Vasquez, 2022). Dolayısıyla iklim krizi, yalnızca çevresel bir tehdit değil; aynı zamanda tüketici beklentilerini yeniden şekillendiren ve işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk ile sürdürülebilirlik stratejilerini yeniden yapılandırmalarını zorunlu kılan stratejik bir dönüşüm alanı olarak değerlendirilebilir.

2. İklim Krizi ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk İlişkisi

Günümüz dünyasında ortaya çıkan karmaşık sosyal ve çevresel sorunlar, çözüm sürecinde kamu, özel sektör ve sivil toplumun ortak sorumluluk üstlenmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle şirketlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve

toplumun farklı kesimlerinin çözüm süreçlerine katılması bir gereklilik haline gelmiştir. İşletmeler hem topluma katkı sağlamak hem de toplum nezdindeki saygınlıklarını korumak amacıyla kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerine yönelmektedir. Doğal kaynaklardaki azalışın hissedilmeye başlanması, sürdürülebilirlik anlayışının önem kazanması, çalışan haklarına yönelik duyarlılığın artması ve tüketici hareketlerinin ticari kuruluşlar üzerinde baskı unsuru haline gelmesi kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının gelişmesine katkı sağlamıştır. Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının gelişmesinin temel nedeni işletmelerin kendi tercihleri değil, toplumun daha iyi hale getirilmesi gereken alanlara yönelik beklentilerinin yükselmesidir (Aksoy, 2023).

Bu gelişmeler, işletmelerin yalnızca ekonomik aktörler olarak değil, toplumsal ve çevresel sorunların çözümüne katkı sunan paydaşlar olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda kurumsal sosyal sorumluluk, işletmelerin iklim krizine yönelik sorumluluklarını yerine getirmelerinde önemli bir yönetim yaklaşımı olarak öne çıkmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk, şirketlerin kaynakları gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan kullanmaları ve topluma katkı sağlamaları yönündeki gönüllü taahhütlerini ifade etmektedir (Kotler ve Lee, 2005). Çevresel KSS uygulamaları arasında çevresel amaçlara bağlı yapılması, çevresel koruma hedeflerinin belirlenmesi, sürdürülebilir üretimi doğrulayan sertifikasyon programlarının kullanılması, çevre projelerine destek verilmesi ve yenilenebilir enerji kullanımı yer almaktadır (Jeong vd., 2013; Christis ve Wang, 2021; Joireman vd., 2015; Babiak ve Trendafilova, 2011). Bu kapsamda gerçekleştirilen kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları, şirketlerin etik davranışlarını ortaya koymalarına, kurumsal meşruiyet kazanmalarına ve paydaşlarıyla daha güçlü ilişkiler geliştirmelerine katkı sağlamaktadır (McWilliams ve Siegel, 2001). Araştırmalar, çevresel kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin işletmelere yönelik olumlu algıları artırdığını, müşteri memnuniyetini yükselttiğini ve satın alma niyetini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (Hsu, 2012; Kim, 2017). Ayrıca çevresel KSS uygulamaları markaya yönelik duygusal bağlılığı ve olumlu ağızdan ağıza iletişimi güçlendirebilmektedir. İklim krizinin giderek daha fazla önem kazandığı günümüzde, işletmelerin çevresel ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeleri yalnızca etik bir gereklilik değil, aynı zamanda paydaş beklentilerini karşılamaya yönelik stratejik bir zorunluluk haline gelmiştir (Vasquez, 2022).

2.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Gelişimi

Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının gelişiminde yalnızca işletmelerin iç dinamikleri değil, toplumun ve paydaşların değişen beklentileri de etkili olmuştur. Özellikle son yıllarda iklim değişikliği gibi çevresel ve toplumsal

sorunların önem kazanması, işletmelerin bu konularda daha aktif rol üstlenmelerine yönelik beklentileri artırmıştır. Yapılan araştırmalar, tüketicilerin önemli bir bölümünün şirketlerin iklim değişikliğiyle mücadelede daha fazla sorumluluk üstlenmesi gerektiğine inandığını göstermektedir (Vasquez, 2022). Yale Climate Opinion Maps araştırmasına göre Amerikalıların %69'u şirketlerin iklim değişikliğiyle mücadele konusunda daha fazla çaba göstermesi gerektiğini düşünürken, Cone Communications araştırması tüketicilerin %76'sının şirketlerin iklim değişikliği gibi toplumsal konularda liderlik üstlenmesini beklediğini ortaya koymaktadır (Marlon vd., 2018). Bu gelişmeler, kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının günümüzde neden daha stratejik bir önem kazandığını açıklayan temel unsurlardan biridir.

Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının gelişiminde ilk dönemlerde işletmelerin temel amacının kâr maksimizasyonu olduğu görüşü hâkim olmuştur. Özellikle Friedman (1970), işletmelerin temel sosyal sorumluluğunun hissedarlarına mümkün olan en yüksek ekonomik getiriye sağlamak olduğunu savunmuştur. Ancak zamanla işletmelerin faaliyetlerinden etkilenen tüm kesimlere karşı sorumluluk taşıdığı görüşü güç kazanmış ve paydaş yaklaşımı ön plana çıkmıştır (Freeman, 1984).

Doğal kaynaklardaki azalma, sürdürülebilirlik anlayışının önem kazanması, çalışan haklarına yönelik duyarlılığın artması ve tüketicilerin çevresel ve sosyal konulardaki beklentilerinin yükselmesi, kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının gelişimini hızlandırmıştır (Carroll, 1991; Elkington, 1997). İklim krizinin giderek derinleşmesi, işletmelerin yalnızca ekonomik performanslarıyla değil çevresel ve sosyal performanslarıyla da değerlendirilmesine neden olmaktadır. Paydaşlar artık işletmelerden yalnızca yasal yükümlülüklerini yerine getirmelerini değil, aynı zamanda iklim değişikliğiyle mücadeleye gibi konularda katkı sağlayacak sorumlu uygulamalar geliştirmelerini de beklemektedir (Freeman, 1984; Porter ve Kramer, 2006). Bu durum kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının stratejik bir boyut kazanmasına yol açmıştır.

Kurumsal sosyal sorumluluk literatüründe en yaygın kabul gören modellerden biri Carroll'ın (1991) Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi'dir. Bu modele göre işletmelerin ekonomik, yasal, etik ve gönüllü olmak üzere dört temel sorumluluğu bulunmaktadır. Ekonomik sorumluluklar işletmenin kârlı olmasını, yasal sorumluluklar yürürlükteki düzenlemelere uyumu, etik sorumluluklar toplumsal değer ve normlara uygun davranmayı, gönüllü sorumluluklar ise toplumsal refahı artırmaya yönelik faaliyetleri kapsamaktadır (Carroll, 1991; Carroll ve Shabana, 2010). Günümüzde iklim değişikliğiyle mücadele, karbon emisyonlarının azaltılması, enerji verimliliği uygulamaları

ve sürdürülebilir tedarik zinciri yönetimi gibi konular özellikle etik ve gönüllü sorumluluk boyutlarının kapsamını genişletmiştir.

Tüketicilerin sosyal ve çevresel konulara yönelik duyarlılıklarının artması sonucunda kurumsal sosyal sorumluluk işletmeler açısından yalnızca gönüllü bir faaliyet olmaktan çıkmış ve stratejik bir yönetim yaklaşımına dönüşmüştür. Yapılan çalışmalar, tüketicilerin fiyat ve kalite eşit olduğunda sosyal sorumluluk sahibi işletmelerin ürünlerini tercih etme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Bhattacharya ve Sen, 2004). Bu nedenle günümüzde kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları işletmelere yalnızca toplumsal fayda sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda rekabet avantajı, kurumsal itibar ve paydaş güveni kazandırmaktadır (Porter ve Kramer, 2006).

2.2. Sürdürülebilir Kalkınma, Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk İlişkisi

İklim değişikliği, doğal kaynakların tükenmesi, biyolojik çeşitlilik kaybı, çevresel bozulmalar ve toplumsal eşitsizlikler gibi küresel sorunların derinleşmesi, sürdürülebilirlik anlayışını hem kamu politikalarının hem de işletme yönetiminin temel gündemlerinden biri hâline getirmiştir (Hazelton ve Haigh, 2010). Bu süreçte sürdürülebilir kalkınma, kurumsal sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk kavramları birbirleriyle yakından ilişkili, ancak farklı düzeylerde işlev gören yaklaşımlar olarak ortaya çıkmıştır (Ebner ve Baumgartner, 2006; Sheehy ve Farneti, 2021).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayımlanan Brundtland Raporu'nda, "gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama olanaklarını tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma" şeklinde tanımlanmıştır (WCED, 1987). Bu yaklaşım, ekonomik büyümenin çevresel ve toplumsal boyutlardan bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğini savunmakta ve kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel hedeflerin eş zamanlı olarak gerçekleştirilmesiyle mümkün olacağını ileri sürmektedir (Gladwin vd., 1995; Steurer vd., 2005). Bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınma, yalnızca çevrenin korunmasını değil, aynı zamanda sosyal refahın artırılmasını, kaynakların adil dağılımını ve ekonomik gelişmenin uzun dönemli devamlılığını da kapsayan bütüncül bir kalkınma modeli olarak kabul edilmektedir (Harris, 2000).

Sürdürülebilir kalkınma anlayışının işletme düzeyine yansımaları ise kurumsal sürdürülebilirlik kavramını ortaya çıkarmıştır. Linnenluecke ve Griffiths'e (2010) göre sürdürülebilir kalkınma başlangıçta toplumsal düzeyde ele alınan bir kavram olmakla birlikte zamanla işletme uygulamalarının da temel referanslarından biri hâline gelmiştir. Kurumsal sürdürülebilirlik, işletmelerin

mevcut paydaşlarının ihtiyaçlarını karşılarken gelecekteki paydaşların ihtiyaçlarını karşılama kapasitesini tehlikeye atmadan faaliyet göstermesini ifade etmektedir (Dyllick ve Hockerts, 2002). Bu nedenle kurumsal sürdürülebilirlik, işletmelerin ekonomik performanslarını sürdürürken çevresel etkilerini azaltmalarını, doğal kaynakları korumalarını ve toplumsal refaha katkıda bulunmalarını öngören stratejik bir yönetim anlayışı olarak değerlendirilmektedir (Roca ve Searcy, 2011; Ahi ve Searcy, 2013).

Kurumsal sürdürülebilirliğin temelinde ekonomik, sosyal ve çevresel performansın birlikte değerlendirilmesi anlayışı yer almaktadır. Elkington'un (1998) geliştirdiği Üçlü Performans Yaklaşımı (Triple Bottom Line), işletmelerin başarısının yalnızca finansal göstergelerle değil, aynı zamanda çevresel ve sosyal çıktılarla da ölçülmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşım günümüzde sürdürülebilirlik literatürünün temel çerçevelerinden biri olarak kabul edilmektedir ve hem kurumsal sürdürülebilirlik hem de kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarına yön vermektedir.

Kurumsal sosyal sorumluluk ise işletmelerin toplum, çevre ve paydaşlarına karşı üstlendikleri ekonomik, yasal, etik ve gönüllü sorumlulukları ifade etmektedir. Tarihsel olarak Bowen (1953), Davis (1960) ve Carroll'un (1979) çalışmalarıyla gelişen KSS yaklaşımı, işletmelerin yalnızca hissedarlarına karşı değil, çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, yerel toplum ve gelecek kuşaklar da dâhil olmak üzere tüm paydaşlarına karşı sorumluluk taşıdığını ileri sürmektedir (Freeman, 1984; Hopkins, 2005). Carroll'un (1991) kurumsal sosyal sorumluluk piramidi, ekonomik, yasal, etik ve hayırseverlik temelli sorumlulukları bir araya getirerek KSS'nin kapsamını sistematik biçimde ortaya koymuştur.

Literatürde kurumsal sosyal sorumluluk ile kurumsal sürdürülebilirlik arasındaki ilişki konusunda farklı görüşler bulunmakla birlikte, genel eğilim bu iki kavramın birbirini tamamlayan yapılar olduğu yönündedir (Roca ve Searcy, 2011; Cheung, 2010). Bazı araştırmacılar KSS'yi sürdürülebilir kalkınmanın işletme düzeyindeki uygulaması olarak değerlendirirken (DesJardins, 1998; Van Marrewijk, 2003), bazıları ise kurumsal sürdürülebilirliğin sosyal boyutunu temsil eden bir unsur olarak görmektedir (Ebner ve Baumgartner, 2006). Buna göre KSS daha çok işletmelerin etik ve toplumsal yükümlülüklerine odaklanırken, kurumsal sürdürülebilirlik ekonomik, sosyal ve çevresel boyutların bütünleşik biçimde yönetilmesini hedeflemektedir (Cheung, 2010).

Kurumsal sürdürülebilirliğin kuramsal temelleri sürdürülebilir kalkınma, kurumsal sosyal sorumluluk, paydaş teorisi ve hesap verebilirlik kuramına dayanmaktadır (Wilson, 2003). Bu çerçevede sürdürülebilir kalkınma işletmeler için genel yönelim ve amaçları belirlerken, paydaş teorisi işletmelerin farklı

paydaş gruplarının beklentilerini dikkate alması gerektiğini vurgulamakta (Tokgöz ve Önce, 2009), hesap verebilirlik yaklaşımı ise ekonomik, sosyal ve çevresel performansın şeffaf biçimde raporlanmasını öngörmektedir (Tokgöz ve Önce, 2009).

Günümüzde sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin işletme uygulamalarına yansımada kurumsal sosyal sorumluluk önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. KSS faaliyetlerinin temel amacı işletme uygulamalarını sürdürülebilir kalkınma ilkeleriyle uyumlu hâle getirmek ve ekonomik, sosyal ve çevresel hedefler arasında denge kurmaktır (Moon, 2007; Baumgartner, 2014). Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü'ne göre de kurumsal sosyal sorumluluk, işletmelerin sosyal ve çevresel kaygıları faaliyetlerine ve paydaş ilişkilerine entegre etmelerini sağlayan bir yönetim yaklaşımıdır (UNIDO, 2015).

Bu ilişkinin ampirik boyutu da çeşitli çalışmalarla desteklenmektedir. Ait Sidhoum ve Serra'nın (2017) 2728 küresel işletme üzerinde gerçekleştirdiği araştırma, ekonomik, sosyal ve çevresel performans boyutları arasında güçlü ve pozitif ilişkiler bulunduğunu ortaya koymuştur. Araştırma sonuçları, çevresel performansın geliştirilmesi ve sosyal sorumluluk uygulamalarının artırılmasının yalnızca toplumsal fayda yaratmadığını, aynı zamanda işletmelerin ekonomik performanslarına da olumlu katkı sağlayabildiğini göstermektedir (Ait Sidhoum ve Serra, 2017). Bu bulgu, sürdürülebilirlik uygulamalarının işletmeler açısından yalnızca etik bir yükümlülük değil, aynı zamanda uzun dönemli rekabet avantajı sağlayan stratejik bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak sürdürülebilir kalkınma, kurumsal sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk arasında hiyerarşik ve tamamlayıcı bir ilişki bulunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma toplumların ulaşmayı hedeflediği üst düzey küresel vizyonu ifade ederken, kurumsal sürdürülebilirlik bu vizyonun işletme düzeyindeki stratejik karşılığını oluşturmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk ise işletmelerin etik, sosyal ve çevresel sorumluluklarını yerine getirerek hem kurumsal sürdürülebilirliğe hem de sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağlayan uygulama alanını temsil etmektedir. Bu nedenle günümüzde KSS, kurumsal sürdürülebilirliğin ayrılmaz bir bileşeni ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmada önemli bir yönetim aracı olarak değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte günümüzde işletmelerin sürdürülebilirlik performansları yalnızca kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri üzerinden değerlendirilmemektedir. Paydaşların daha ölçülebilir, karşılaştırılabilir ve raporlanabilir performans göstergelerine yönelik taleplerinin artması, kurumsal sürdürülebilirlik anlayışının ESG (Environmental, Social and Governance) yaklaşımına evrilmesine zemin hazırlamıştır. Bu dönüşüm, işletmelerin çevresel,

sosyal ve yönetim performanslarının sistematik biçimde ölçülmesini ve raporlanmasını gerekli kılmaktadır.

Günümüzde sürdürülebilir kalkınma ve kurumsal sürdürülebilirlik anlayışının yaygınlaşması, işletmelerin çevresel ve sosyal performanslarının daha sistematik biçimde izlenmesi ve raporlanması ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Paydaşlar artık işletmelerin yalnızca sürdürülebilirlik taahhütlerinde bulunmalarını değil, bu taahhütleri somut göstergeler ve ölçülebilir performans sonuçlarıyla desteklemelerini beklemektedir. Bu doğrultuda geliştirilen uluslararası raporlama ve değerlendirme sistemleri, işletmelerin iklim değişikliğiyle mücadeleyle yönelik performanslarının karşılaştırılabilir biçimde ortaya konulmasını sağlamaktadır. Karbon Saydamlık Projesi (CDP) de bu sistemler arasında en yaygın kullanılan platformlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

3. Türkiye’de İklim Kriziyle Mücadelede Öne Çıkan Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamaları: CDP Lider Şirketleri Örneği

İklim krizinin giderek daha görünür hale gelmesiyle birlikte paydaşlar, işletmelerin yalnızca çevresel taahhütlerde bulunmalarını değil, bu taahhütleri somut performans göstergeleriyle desteklemelerini de beklemektedir. Şirketlerin iklim hedeflerine yönelik ilerlemelerini ortaya koymaları ve çevresel taahhütlerini kanıtlayabilmeleri, paydaş güveninin oluşturulması açısından kritik önem taşımaktadır. Bu durum, işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarını daha şeffaf, ölçülebilir ve karşılaştırılabilir biçimde raporlamalarını gerekli kılmaktadır. Özellikle iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında geliştirilen uluslararası raporlama ve değerlendirme sistemleri, işletmelerin çevresel performanslarının paydaşlar tarafından izlenebilmesine ve karşılaştırılabilmesine olanak sağlamaktadır.

Bu kapsamda Karbon Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project-CDP), işletmelerin çevresel etkilerini ölçmelerine, yönetmelerine ve kamuoyuna açıklamalarına yardımcı olmak amacıyla 2000 yılında kurulmuş uluslararası bir girişimdir. İlk olarak 2003 yılında yatırımcılar adına şirketlerin çevresel performans verilerini toplamaya başlayan CDP, zaman içerisinde işletmelerin iklim değişikliğiyle ilgili risk ve fırsatlara verdikleri yanıtları içeren en kapsamlı çevresel veri tabanlarından biri hâline gelmiştir (Cohen vd., 2023). CDP’nin temel amacı, iklim değişikliğine ilişkin verilerin küresel ölçekte standartlaştırılmasını sağlamak ve karbon raporlamasına uluslararası düzeyde kabul gören ortak bir çerçeve kazandırmaktır (Aksoy, 2019).

CDP, işletmelerin faaliyetleri sonucunda doğal sermaye üzerindeki etkilerini açıklamalarına ve bu etkilerden kaynaklanan riskleri nasıl yönettiklerini

paydaşlarıyla paylaşımlarına olanak sağlamaktadır. Bu yönüyle kuruluş, şirketlerin iklim değişikliği karşısındaki kurumsal hesap verebilirliklerini artırmayı amaçlayan önemli bir uluslararası platform olarak değerlendirilmektedir. Başta iklim değişikliği olmak üzere su güvenliği, ormansızlaşma ve tedarik zinciri gibi çevresel konularda yürüttüğü programlar aracılığıyla şirketlerin çevresel performanslarını izlemekte ve elde edilen sonuçları kamuoyuyla paylaşmaktadır (Sultanoğlu ve Özerhan, 2020).

İklim değişikliğinin etkileri ulusal sınırlarla sınırlı olmayan küresel bir sorun niteliği taşıdığından, işletmelerin çevresel performanslarının uluslararası ölçekte karşılaştırılabilir ve şeffaf biçimde raporlanması önem kazanmıştır. Günümüzde 60'tan fazla ülkeden binlerce kuruluş CDP aracılığıyla çevresel performanslarını ölçmekte ve açıklamaktadır. CDP, farklı ülkelerden elde edilen verileri ortak bir metodoloji çerçevesinde uyumlaştırmakta ve şirketlerin iklim değişikliğiyle mücadele performanslarını değerlendirmektedir. Bu değerlendirmelerde şirketlerin sağladıkları açıklamaların kalitesi ile iklim değişikliği risklerini yönetme performansları ayrı ayrı ele alınmaktadır (CDP, 2024).

Türkiye’de CDP uygulamaları 2010 yılından itibaren CDP Türkiye İklim Değişikliği Programı kapsamında yürütülmektedir. Bu kapsamda Borsa İstanbul’da işlem gören şirketler iklim değişikliği politikalarını açıklamaya davet edilmekte ve şirketlerin iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik stratejilerini daha sistematik ve şeffaf biçimde geliştirmeleri teşvik edilmektedir. Aynı zamanda program, işletmelerin karbon ayak izlerine ilişkin hesap verebilirliklerini artıran önemli bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir (Sultanoğlu ve Özerhan, 2020).

Bu doğrultuda CDP, şirketlerin iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında gerçekleştirdikleri faaliyetleri standart bir çerçevede raporlamalarına ve performanslarının uluslararası ölçekte değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu çalışmada da Türkiye’de faaliyet gösteren ve CDP tarafından liderlik düzeyinde değerlendirilen şirketler ele alınarak, söz konusu işletmelerin iklim kriziyle mücadele kapsamında geliştirdikleri kurumsal sosyal sorumluluk stratejileri incelenmektedir.

Bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem olarak, CDP İklim Değişikliği Programı kapsamında liderlik düzeyinde performans gösteren ve Türkiye bankacılık sektörünü temsil eden Akbank, QNB Bank, Garanti BBVA, Türkiye İş Bankası, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB), Şekerbank ve Yapı Kredi Bankası seçilmiştir. Bankacılık sektörünün tercih edilmesinin temel nedeni, iklim değişikliğiyle mücadelede doğrudan emisyon azaltımının yanı sıra sürdürülebilir finansman, yeşil kredi uygulamaları,

yenilenebilir enerji yatırımlarının finansmanı ve iklim risklerinin yönetimi gibi alanlarda önemli bir dönüştürücü role sahip olmalıdır.

Bankacılık sektörü, iklim krizinin finansal sistem üzerindeki etkilerinin artmasıyla birlikte çevresel ve sosyal sorumluluk alanındaki faaliyetlerini çeşitlendirmiştir. Ancak bankaların tüm kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri doğrudan iklim değişikliğiyle ilişkili değildir. Bu nedenle çalışmada öncelikle incelenen bankaların temel kurumsal sosyal sorumluluk faaliyet alanları belirlenmiş, ardından bu faaliyetler içerisinde iklim kriziyle bağlantılı proje ve uygulamalar tespit edilmiştir. Bankaların KSS faaliyetlerinin tematik dağılımı ve iklim kriziyle ilişkili proje varlığı Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1. Bankaların Temel KSS Faaliyetleri ve İklim Kriziyle İlişkisi

Banka	Temel KSS Alanları	İklim Krizi Odaklı KSS Projesi	Değerlendirme
Akbank	Eğitim, girişimcilik, gönüllülük, kültür-sanat, çevre	Var	Çevre ve sürdürülebilirlik temalı projeler mevcut
Garanti BBVA	Eğitim, çevre, kapsayıcılık	Var	İklim farkındalığı projeleri güçlü
İş Bankası	Eğitim, çevre, ağaçlandırma	Var	Doğa koruma projeleri öne çıkıyor
TSKB	Çevre, sürdürülebilirlik, eğitim	Var	Çevre ve iklim farkındalığı odaklı
Şekerbank	Kırsal kalkınma, enerji verimliliği	Kısmen	Çevresel sürdürülebilirlik odaklı
Yapı Kredi	Eğitim, kültür-sanat, çevre	Kısmen	Çevre temalı faaliyetler sınırlı
QNB Türkiye	Eğitim, gönüllülük, çevre	Kısmen	Çevre farkındalığı faaliyetleri mevcut

Tablo 1 incelendiğinde, araştırma kapsamındaki tüm bankaların kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri yürüttüğü görülmektedir. Ancak bu faaliyetlerin önemli bir bölümünün eğitim, girişimcilik, kültür-sanat, gönüllülük ve toplumsal kalkınma gibi alanlarda yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. İklim kriziyle doğrudan ilişkili sosyal sorumluluk projelerinin ise daha sınırlı sayıda olduğu belirlenmiştir.

Bankalar arasında özellikle Akbank, Garanti BBVA, Türkiye İş Bankası ve TSKB’nin çevre ve sürdürülebilirlik odaklı proje ve uygulamalara daha fazla yer verdiği görülmektedir. Garanti BBVA’nın iklim farkındalığı ve çevresel koruma

projeleri, İş Bankası'nın ağaçlandırma faaliyetleri ve Akbank'ın sürdürülebilirlik ile döngüsel ekonomi temelli uygulamaları bu kapsamda öne çıkmaktadır. Buna karşılık bazı bankalarda iklim kriziyle doğrudan bağlantılı projelerin sınırlı olduğu, çevresel faaliyetlerin daha çok genel sürdürülebilirlik ve farkındalık çalışmaları çerçevesinde yürütüldüğü görülmektedir.

Elde edilen bulgular, bankacılık sektöründe kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının geleneksel eğitim, kültür ve sosyal destek faaliyetlerinin ötesine geçerek çevresel sürdürülebilirlik konularını da kapsayacak şekilde genişlediğini göstermektedir. Bununla birlikte, iklim krizine yönelik faaliyetlerin çoğu zaman bağımsız sosyal sorumluluk projelerinden ziyade kurumsal sürdürülebilirlik uygulamalarıyla desteklendiği anlaşılmaktadır.

Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri, işletmelerin iklim kriziyle mücadelede üstlendikleri sorumluluğun önemli bir göstergesi olmakla birlikte, günümüzde çevresel sürdürülebilirlik anlayışı proje bazlı faaliyetlerin ötesine geçmiştir. Özellikle bankacılık sektöründe iklim değişikliğinin finansal sistem üzerindeki etkilerinin artmasıyla birlikte, sürdürülebilir finansman, karbon yönetimi, yenilenebilir enerji yatırımlarının desteklenmesi, iklim risklerinin yönetimi ve çevresel etki değerlendirmeleri gibi uygulamalar ön plana çıkmıştır. Bu kapsamda araştırma kapsamındaki bankaların iklim kriziyle mücadeleye yönelik kurumsal faaliyetleri incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 2'de özetlenmiştir.

Tablo 2. Bankaların İklim Kriziyle Mücadeleye Yönelik Faaliyetleri

Banka	İklim Kriziyle Mücadeleye Yönelik Faaliyetler
Akbank	Akbank, iklim değişikliğiyle mücadeleyi sürdürülebilirlik stratejisinin temel unsurlarından biri olarak ele almaktadır. Banka, 2050 Net Sıfır Banka hedefi doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmekte, Net Zero Banking Alliance üyesi olarak emisyon azaltım hedefleri belirlemektedir. Yenilenebilir enerji projelerine finansman sağlamak, KOBİ Eko Dönüşüm Paketi ve Sürdürülebilir İklimlendirme Finansman Programı gibi uygulamalarla düşük karbonlu dönüşümü desteklemektedir. Ayrıca kredi süreçlerine çevresel ve sosyal risk değerlendirmelerini entegre ederek iklim risk yönetimi uygulamaktadır.
Garanti BBVA	Garanti BBVA, sürdürülebilir finansman faaliyetlerini iklim değişikliğiyle mücadele stratejisinin merkezine yerleştirmektedir. Yenilenebilir enerji yatırımlarının finansmanını desteklemekte, net sıfır karbon hedefi doğrultusunda emisyon azaltım çalışmaları yürütmekte ve yeni kömür projelerine finansman sağlamamaktadır. Mavi Nefes ve Doğanın Sesi gibi projelerle iklim farkındalığını artırırken, sürdürülebilir finansman hacmini genişleterek yeşil dönüşüme katkı sunmaktadır.

Türkiye İş Bankası	İş Bankası, yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği yatırımlarının finansmanını desteklemekte, sürdürülebilir finansman hedefleri belirlemekte ve Net Zero Banking Alliance taahhütleri kapsamında emisyon azaltım hedefleri açıklamaktadır. Banka ayrıca kömürden çıkış hedefi belirlemiş, yeşil tahvil uygulamaları geliştirmiş ve çevresel sürdürülebilirliği destekleyen kredi mekanizmaları oluşturmuştur.
TSKB	TSKB, kuruluş misyonu gereği sürdürülebilir kalkınma ve iklim finansmanı alanında faaliyet göstermektedir. Yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, kaynak verimliliği ve düşük karbon ekonomisine yönelik projeleri finanse etmekte; iklim risklerinin değerlendirilmesi, karbon yönetimi ve sürdürülebilir finansman konularında danışmanlık ve farkındalık çalışmaları yürütmektedir.
Şekerbank	Şekerbank, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji ve sürdürülebilir tarım uygulamalarını destekleyen finansman modelleri geliştirmektedir. Özellikle Ekokredi uygulamalarıyla bireylerin ve işletmelerin enerji tasarrufu sağlayan yatırımlar yapmasını teşvik etmekte ve çevresel etkilerin azaltılmasına katkı sağlamaktadır.
Yapı Kredi	Yapı Kredi, sürdürülebilir finansman uygulamaları, yenilenebilir enerji projelerinin desteklenmesi ve karbon emisyonlarının azaltılmasına yönelik hedefleriyle iklim değişikliğiyle mücadele etmektedir. Banka ayrıca çevresel ve sosyal risk değerlendirme mekanizmalarını kredi süreçlerine entegre etmekte ve sürdürülebilir bankacılık uygulamalarını geliştirmektedir.
QNB Türkiye	QNB Türkiye, sürdürülebilir finansman faaliyetleri, enerji verimliliği yatırımlarının desteklenmesi ve çevresel risk yönetimi uygulamalarıyla iklim değişikliğiyle mücadeleye katkı sağlamaktadır. Banka ayrıca çevre farkındalığı oluşturmayı amaçlayan çeşitli eğitim ve gönüllülük faaliyetleri yürütmektedir.

Tablo 2 incelendiğinde, araştırma kapsamındaki bankaların tamamının iklim kriziyle mücadeleye yönelik çeşitli faaliyetler yürüttüğü görülmektedir. Ancak bu faaliyetlerin büyük ölçüde sürdürülebilir finansman, yenilenebilir enerji yatırımlarının desteklenmesi, karbon emisyonlarının azaltılması ve iklim risklerinin yönetimi gibi kurumsal uygulamalar etrafında yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Buna karşılık doğrudan iklim krizi odaklı sosyal sorumluluk projelerinin daha sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular, bankacılık sektöründe iklim değişikliğiyle mücadelenin yalnızca sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla değil, finansman politikaları ve iş modelleri üzerinden de yürütüldüğünü göstermektedir.

Sonuç

İklim krizi, günümüzde yalnızca çevresel sonuçlar doğuran bir sorun olmaktan çıkmış; ekonomik, toplumsal ve kurumsal boyutları bulunan küresel bir risk alanı haline gelmiştir. İklim değişikliğinin etkilerinin giderek daha

görünür hale gelmesi, işletmelerin çevresel ve toplumsal sorumluluklarına yönelik beklentileri artırmış ve kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının kapsamını genişletmiştir. Bu doğrultuda işletmelerden yalnızca ekonomik değer üretmeleri değil, aynı zamanda iklim değişikliğiyle mücadeleye katkı sağlayacak uygulamalar geliştirmeleri de beklenmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ve CDP İklim Değişikliği Programı kapsamında liderlik düzeyinde değerlendirilen Akbank, Garanti BBVA, Türkiye İş Bankası, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB), Şekerbank, Yapı Kredi ve QNB Türkiye'nin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri ile iklim kriziyle mücadeleye yönelik uygulamaları incelenmiştir. Elde edilen bulgular, araştırma kapsamındaki tüm bankaların çeşitli kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri yürüttüğünü göstermektedir. Ancak bu faaliyetlerin büyük ölçüde eğitim, girişimcilik, kültür-sanat, gönüllülük ve toplumsal kalkınma gibi alanlarda yoğunlaştığı, iklim kriziyle doğrudan ilişkili sosyal sorumluluk projelerinin ise daha sınırlı sayıda olduğu belirlenmiştir.

Araştırma sonuçları, bankaların iklim değişikliğiyle mücadelede yalnızca geleneksel sosyal sorumluluk projelerine odaklanmadıklarını ortaya koymaktadır. İncelenen bankaların tamamında sürdürülebilir finansman uygulamaları, yenilenebilir enerji yatırımlarının desteklenmesi, enerji verimliliği projelerinin finansmanı, karbon emisyonlarının azaltılması, çevresel ve sosyal risk değerlendirmeleri ile iklim risklerinin yönetimine yönelik uygulamaların ön plana çıktığı görülmüştür. Bu durum, bankacılık sektöründe iklim krizine yönelik yaklaşımın proje temelli sosyal sorumluluk faaliyetlerinden daha geniş bir çerçeveye taşındığını göstermektedir.

Özellikle sürdürülebilir finansman uygulamalarının tüm bankalarda ortak bir faaliyet alanı olarak öne çıkması dikkat çekicidir. Bankalar, sağladıkları finansman aracılığıyla yenilenebilir enerji yatırımlarının yaygınlaşmasına, düşük karbonlu üretim modellerinin desteklenmesine ve işletmelerin yeşil dönüşüm süreçlerine katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle bankalar yalnızca kendi operasyonel faaliyetlerinin çevresel etkilerini azaltmaya çalışmamakta, aynı zamanda finansal sistem içerisindeki dönüştürücü güçlerini kullanarak daha geniş çaplı çevresel etkiler yaratmaktadır.

Çalışmadan elde edilen bir diğer önemli sonuç, iklim krizinin kurumsal sosyal sorumluluk anlayışını dönüştüren temel unsurlardan biri haline gelmiş olmasıdır. Geleneksel KSS anlayışı daha çok bağış, sponsorluk ve toplumsal destek faaliyetleri üzerinden şekillenirken, günümüzde iklim değişikliği işletmeleri çevresel performanslarını ölçmeye, raporlamaya ve yönetsel süreçlerine entegre etmeye yöneltmektedir. Bu nedenle kurumsal sosyal sorumluluk ile kurumsal sürdürülebilirlik arasındaki sınırların giderek

belirsizleştigi ve çevresel sorumlulukların işletmelerin temel iş modellerinin bir parçası haline geldiği söylenebilir.

Sonuç olarak, Türkiye bankacılık sektöründe faaliyet gösteren CDP lideri bankaların iklim kriziyle mücadeleyi yalnızca sosyal sorumluluk projeleri kapsamında değil, sürdürülebilir finansman politikaları, risk yönetimi uygulamaları ve kurumsal sürdürülebilirlik stratejileri aracılığıyla ele aldıkları görülmektedir. Bu durum, bankacılık sektörünün iklim değişikliğiyle mücadelede yalnızca finansal bir aracı değil, aynı zamanda sürdürülebilir dönüşümün önemli aktörlerinden biri olduğunu göstermektedir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda farklı sektörlerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi, işletmelerin iklim kriziyle mücadele performanslarının nicel göstergelerle değerlendirilmesi ve paydaşların bu uygulamalara yönelik algılarının araştırılması literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Ahi, P., & Searcy, C. (2013). A comparative literature analysis of definitions for green and sustainable supply chain management. *Journal of cleaner production*, 52, 329-341.
- Ait Sidhoum, A., & Serra, T. (2017). Corporate social responsibility and dimensions of performance: An application to U.S. electric utilities. *Utilities Policy*, 51, 1-11.
- Aksoy, F. (2019). İşletmelerde sürdürülebilirlik raporlama çerçeveleri. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(2), 324-346. <https://doi.org/10.31460/mbdd.459841>
- Aksoy, A. S. (2023). Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı ve türkiye'deki gelişimi. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 5(2), 147-161.
- Babiak, K., & Trendafilova, S. (2011). CSR and environmental responsibility: Motives and pressures to adopt green management practices. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 18(1), 11-24.
- Baumgartner, R. J. (2014). Managing corporate sustainability and CSR: A conceptual framework combining values, strategies and instruments contributing to sustainable development. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 21(5), 258-271.
- Beck, U. (2011). Risk toplumu: Başka bir modernliğe doğru. (K. Özdoğan & G. Doğan, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bhattacharya, C. B., & Sen, S. (2004). Doing better at doing good: When, why, and how consumers respond to corporate social initiatives. *California Management Review*, 47(1), 9-24.
- Bowen, H. R. (2013). *Social responsibilities of the businessman*. University of Iowa Press.
- Carroll, A. B. (1979). A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *Academy of Management Review*, 4(4), 497-505.
- Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, 34(4), 39-48.
- Carroll, A. B., & Shabana, K. M. (2010). The business case for corporate social responsibility. *International Journal of Management Reviews*, 12(1), 85-105.
- CDP. (2024). CDP climate change questionnaire guidance. CDP Worldwide. <https://www.cdp.net>
- Cheung, Y. L. (2010). Corporate social responsibility and sustainability. *International Journal of Business Governance and Ethics*, 5(3), 234-245.
- Christis, J., & Wang, X. (2021). Corporate environmental responsibility and consumer responses. *Sustainability*, 13(2), 1-18.

- Cohen, J., Holder-Webb, L., Nath, L., & Wood, D. (2023). Corporate environmental disclosure and CDP reporting. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 14(1), 1–21.
- Cone Communications. (2017). CSR study. Cone Communications.
- Davis, K. (1960). Can business afford to ignore social responsibilities? *California Management Review*, 2(3), 70–76.
- Demirbaş, M., & Aydın, D. (2020). 21. yüzyılın en büyük tehdidi: Küresel iklim değişikliği. *Ecological life sciences*, 15(4), 163–179. <https://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2020.15.4.5A0143>
- DesJardins, J. (1998). Corporate environmental responsibility. *Journal of Business Ethics*, 17(8), 825–838.
- Dyllick, T., & Hockerts, K. (2002). Beyond the business case for corporate sustainability. *Business Strategy and the Environment*, 11(2), 130–141.
- Ebner, D., & Baumgartner, R. J. (2006). The relationship between sustainable development and corporate social responsibility. *Corporate Responsibility Research Conference Proceedings*.
- Elkington, J. (1997). Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business. Capstone.
- Elkington, J. (1998). Partnerships from cannibals with forks: The triple bottom line of 21st-century business. *Environmental Quality Management*, 8(1), 37–51.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Pitman.
- Freudenreich, B., Lüdeke-Freund, F., & Schaltegger, S. (2020). A stakeholder theory perspective on business models: Value creation for sustainability. *Journal of Business Ethics*, 166, 3–18.
- Gladwin, T. N., Kennelly, J. J., & Krause, T. S. (1995). Shifting paradigms for sustainable development. *Academy of Management Review*, 20(4), 874–907.
- Harris, J. M. (2000). Basic principles of sustainable development. *Global Development and Environment Institute Working Paper*, 00-04.
- Hazelton, J., & Haigh, M. (2010). Measuring and reporting social and environmental performance. *Accounting Forum*, 34(3–4), 247–254.
- Hopkins, M. (2005). Measurement of corporate social responsibility. *International Journal of Management and Decision Making*, 6(3–4), 213–231.
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) (Ed.). (2023). *Climate Change 2022 - Mitigation of Climate Change: Working Group III Contribution to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jeong, E., Jang, S., Day, J., & Ha, S. (2013). The impact of eco-friendly practices on consumer attitudes. *International Journal of Hospitality Management*, 33, 335–343.

- Joireman, J., Lasane, T., Bennett, J., Richards, D., & Solaimani, S. (2015). Integrating social value orientation and environmental concern. *Journal of Environmental Psychology*, 41, 65–75.
- Karaman, S., & Gökalp, Z. (2010). Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin su kaynakları üzerine etkileri. *Tarım bilimleri araştırma dergisi*, 3(1), 59-66.
- Kim, Y. (2017). Consumer responses to corporate social responsibility. *Sustainability*, 9(2), 1–16.
- Kotler, P., & Lee, N. (2005). *Corporate social responsibility: Doing the most good for your company and your cause*. Wiley.
- Linnenluecke, M. K., & Griffiths, A. (2010). Corporate sustainability and organizational culture. *Journal of World Business*, 45(4), 357–366.
- McWilliams, A., & Siegel, D. (2001). Corporate social responsibility: A theory of the firm perspective. *Academy of Management Review*, 26(1), 117–127.
- Moon, J. (2007). The contribution of corporate social responsibility to sustainable development. *Sustainable Development*, 15(5), 296–306.
- Ogunbode, C. A., Doran, R., Hanss, D., Ojala, M., Salmela-Aro, K., van den Broek, K. L., Bhullar, N., Aquino, S. D., Marot, T., Schermer, J. A., Włodarczyk, A., Lu, S., Jiang, F., Maran, D. A., Yadav, R., Ardi, R., Chegeni, R., Ghanbarian, E., Zand, S., . . . Karasu, M. (2022). Climate anxiety, wellbeing and pro-environmental action: Correlates of negative emotional responses to climate change in 32 countries. *Journal of Environmental Psychology*, 84, 1–14. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101887>
- Pihkala, P. (2020a). Anxiety and the ecological crisis: An analysis of eco-anxiety and climate anxiety. *Sustainability*, 12(19), 7836.
- Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2006). Strategy and society. *Harvard Business Review*, 84(12), 78–92.
- Roca, L. C., & Searcy, C. (2011). An analysis of indicators disclosed in corporate sustainability reports. *Journal of Cleaner Production*, 20(1), 103–118.
- Sheehy, B., & Farneti, F. (2021). Corporate social responsibility, sustainability, sustainable development and corporate sustainability. *Sustainability*, 13(11), 1–17.
- Stanley, S. K., Hogg, T. L., Leviston, Z., & Walker, I. (2021). From anger to action: Differential impacts of eco-anxiety, eco-depression, and eco-anger on climate action and wellbeing. *The journal of climate change and health*, 1, 100003.
- Steuere, R., Langer, M. E., Konrad, A., & Martinuzzi, A. (2005). Corporations, stakeholders and sustainable development. *Journal of Business Ethics*, 61(3), 263–281.

- Tokgöz, N., & Önce, S. (2009). Şirket sürdürülebilirliği: Geleneksel yönetim anlayışına alternatif. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(1), 249–275.
- UNIDO. (2015). What is CSR? United Nations Industrial Development Organization.
- Van Marrewijk, M. (2003). Concepts and definitions of CSR and corporate sustainability. *Journal of Business Ethics*, 44(2–3), 95–105.
- Vasquez, R. (2022). CSR, CSA, or CPA? Examining corporate climate change communication strategies, motives, and effects on consumer outcomes. *Sustainability*, 14(6), 3604.
- Verplanken, B., Marks, E., & Dobromir, A. I. (2020). On the nature of eco-anxiety: How constructive or unconstructive is habitual worry about global warming? *Journal of Environmental Psychology*, 72, 101528. <https://doi.org/10.1016/J.JENV.2020.101528>
- WCED. (1987). *Our common future*. Oxford University Press.
- WBCSD. (1999). *Corporate social responsibility: Meeting changing expectations*. World Business Council for Sustainable Development.
- Wilson, M. (2003). Corporate sustainability: What is it and where does it come from? *Ivey Business Journal*, 67(6), 1–5.

